

О`RTA OSIYO IQTISODIYOTIGA YANGICHA NAZAR

Tulkinova Aziza va Valiyeva Vazira

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti 3-bosqich talabalari

Yo`nalish: Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar

Abstract. Dunyo Markaziy Osiyoning iqtisodiy o`rni va istiqbolidan hali to`liq xabardor emas. Mintaqa davlatlari so`nggi 20 yil ichida o`z taraqqiyotida sezilarli yutuqlarga erishdi va jiddiy o`sish istiqbollari ega. Mintaqaning yalpi ichki mahsuloti so`nggi 20 yilda real ko`rinishda har yili o`rtacha 6,2 foizga o`sib, 347 milliard dollarga yetdi. Markaziy Osiyo aholisi qariyb 77 million kishini tashkil etadi va har yili 2 foizga o`sishda davom etmoqda. Uchinchi davlatlardan to`plangan investitsiyalar hajmi 211 milliard dollarga baholanmoqda, tashqi savdo aylanmasi esa 2000-yildan buyon olti baravar oshdi. Biroq, inertsiya tufayli mintaqa xalqaro hamjamiyat tomonidan hali dunyo iqtisodiy xaritasida muhim o`yinchi sifatida qabul qilinmayapti. Izlanishning maqsadi Markaziy Osiyoni yirik va dinamik mintaqa sifatidagi yangicha qarashni shakllantirishdan iborat. Ishlanmada mintaqa davlatlarining iqtisodiy rivojlanishi natijalari tahlil qilingan, muvaffaqiyatlar va mavjud muammolar baholangan, shuningdek, kelgusida o`sish yo`nalishlari belgilab berilgan. Markaziy Osiyoning keng Yevroosiyo makonida strategik roli oshadi: mintaqaning eng yaqin qo`shnilari va asosiy iqtisodiy hamkorlari Rossiya va Xitoy uchun ahamiyati oshadi. Mintaqa davlatlari tranzit mavqeining afzalliklaridan foydalanish, shuningdek, vujudga kelayotgan xalqaro transport yo`laklari orqali tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlaridan foydalanishning tarixiy imkoniyatiga ega bo`ldi. Muhim imkoniyatlar suv-energetika kompleksini, jumladan, “yashil” energiyani muvofiqlashtirilgan rivojlantirish bilan bog`liq. Mintaqaning salohiyatini ochish uchun dengizga chiqish imkoniyati yo`qligi, resurslarga qaramlik, moliyaviy rivojlanishning past darajasi va iqlim o`zgarishining ta`siri kabi boshqa muammolarni yengish muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, Qozog'iston, Qirg'iziston, O'zbekiston, Tojikiston, Turkmaniston, Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi, o'zaro savdo, o'zaro investitsiyalar, mintaqaviy hamkorlik, iqtisodiy rivojlanish.

Dunyo Markaziy Osiyoning iqtisodiy o`rni va istiqbolidan hali to`liq xabardor emas. Ko`p jihatdan, inertsiya tufayli mintaqa hali ham xalqaro hamjamiyat tomonidan dunyo iqtisodiy xaritasida muhim o`yinchi sifatida qabul qilinmayapti. Biroq, mintaqa o'zgarimoqda va bugungi kunda uning rolini yangicha baholash kerak. O`tgan 20 yil ichida Markaziy Osiyo davlatlari o`z taraqqiyotida sezilarli yutuqlarga erishdi. 2000 yildan beri Markaziy Osiyoning jahon yalpi ichki mahsulotidagi ulushi

2000 yildan buyon 1,8 barobar oshdi. Davlatlar o'zlarini iqtisodiy jihatdan mustahkamladilar va jiddiy o'sish istiqbollariga ega. Hisobotning maqsadi Markaziy Osiyoni yirik va jadal rivojlanayotgan mintaqa sifatidagi yangicha qarashni shakllantirishdan iborat.

2021-yilda Markaziy Osiyoning umumiy yalpi ichki mahsuloti 347 milliard dollarni tashkil etdi. Oxirgi yigirma yil ichida Markaziy Osiyo mamlakatlari yalpi ichki mahsuloti yetti barobardan ortiq, real ko'rsatkichlarda esa to'rt barobar oshdi. Uchinchi davlatlardan to'plangan investitsiyalar hajmi 211 milliard dollarga baholanmoqda, tashqi savdo aylanmasi esa 2000-yildan buyon olti baravar oshdi. Dinamik iqtisodiy o'sish 1990-yillardagi tarkibiy iqtisodiy o'zgarishlar natijasidir. va jahon tovar bozorlaridagi qulay sharoitlar.

Viloyat aholisining o'sib borayotgani keng savdo bozorini va mehnat resurslarining o'sib borayotgan jamg'armasini shakllantiradi. 77 million aholi har yili deyarli 2 foizga o'sishda davom etmoqda. O'rtacha so'nggi 20 yil ichida viloyat aholisi soni yiliga 1,6% ga oshdi. 2000-yildan buyon aholi soni 1,4 barobar ko'paydi. BMT hisob-kitoblariga ko'ra, 2040 yilgacha ufqda mintaqada yillik demografik o'sish o'rtacha 1,1% ni tashkil qiladi. Demografiya Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiyotining o'sish tomonida. Yosh toifalarining hozirgi taqsimoti kelajakda ishchi kuchi hajmining oshishini anglatadi.

Oxirgi 20 yilda Markaziy Osiyo davlatlarining o'rtacha yillik iqtisodiy o'sish sur'ati 6,2 foizni tashkil etdi. Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlar 5,3% ga o'sdi, butun dunyo esa har yili o'rtacha 2,6% ga o'sdi. Eksport tushumlari, mehnat muhojirlarining pul o'tkazmalari va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining o'sishi aholi daromadlarining oshishiga, qashshoqlik darajasini pasaytirishga xizmat qildi.

Iqtisodiy o'sishning dinamik o'sishi tufayli Markaziy Osiyo mamlakatlari daromadlari darajasi rivojlangan mamlakatlar darajasiga yaqinlashishi tendentsiyasi kuzatilmoqda. Qozog'istonda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yalpi ichki mahsulot DXSh bo'yicha rivojlangan davlatlar darajasidan ikki baravar, Turkmanistonda uch baravar ortda qolmoqda, Markaziy Osiyoning boshqa mamlakatlarida rivojlangan iqtisodiyotlar bilan farq kattaroq – 7 dan 14 baravargacha. 20 yil ichida vaziyat ancha yaxshilandi. Mintaqadagi aksariyat mamlakatlarda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YaIM 3 baravar oshdi.

Markaziy Osiyo davlatlarining strategiyalari globallashtirish va mintaqaviy iqtisodiy integratsiyadan foydalanishga asoslangan. Globallashtirishning afzalliklari mintaqaning alohida geografik joylashuvi sharoitida - Xitoy, Rossiya va Turkiya o'rtasidagi xalqaro mehnat taqsimoti bilan bog'liq. Xitoyning mavqei mustahkamlash va Markaziy Osiyo davlatlarining "Bir kamar, bir yo'l" tashabbusini amalga oshirishda ishtirok etishi muhim omillardir.

So‘nggi o‘n yilliklarda mintaqaning ayrim mamlakatlarida olib borilayotgan izolyatsiyalash siyosati, jumladan, iqtisodiy sohada ham o‘zini tugatdi. Markaziy Osiyo davlatlari jahon iqtisodiyotida o‘z o‘rnini topishga intilmoqda. O‘zbekistonning iqtisodiy strategiyasining o‘zgarishi yorqin misoldir. Turkmaniston oshkoralikni namoyon etmoqda, bu esa xorijiy investitsiyalarni jalb etish hamda yirik xalqaro va mintaqaviy loyihalarda ishtirok etishni kuchaytirdi.

Markaziy Osiyo davlatlarining tashqi savdo aylanmasi 2021-yilda 165,5 milliard dollarni tashkil etdi va so‘nggi 20 yil ichida olti barobar o‘sdi. Markaziy Osiyo davlatlarining transport koridorlari chorrahasida joylashishi ham yuk tashish nuqtai nazaridan tranzit salohiyatini rivojlantirish, ham mintaqada davlatlarini transchegaraviy ishlab chiqarish zanjirlariga jalb qilish imkoniyatlarini yaratadi. Markaziy Osiyo davlatlarining tashqi savdosida Osiyo davlatlarining roli ortib bormoqda. Rossiya allaqachon Xitoy bilan emas, balki Turkiya, Hindiston va Janubiy Koreya bilan ham savdoda raqobatlashmoqda. Qolaversa, mintaqada mamlakatlari o‘rtasidagi o‘zaro savdo tashqi savdoga qaraganda tez sur‘atlar bilan rivojlanmoqda.

Markaziy Osiyo mintaqasiga uchinchi davlatlardan to‘plangan investitsiyalar hajmi 211 milliard dollarga baholanmoqda, so‘nggi 20 yil ichida bu ko‘rsatkich 17 barobardan ziyod oshdi. Mintaqada to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar o‘shishining ijobiy dinamikasiga qaramasdan, investitsiyalar tarkibi ham mamlakat, ham tarmoq bo‘yicha o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Mintaqadagi ayrim davlatlarning uzoq muddat yopiqligi, asosiy iqtisodiy markazlardan uzoqda joylashgani, dengizga chiqqa olmasligi, Afg‘onistonga yaqinligi xalqaro investorlar tomonidan mintaqada haqidagi tasavvurga hamon salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Mintaqada yalpi ichki mahsulotga nisbatan to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar darajasi jahon o‘rtacha ko‘rsatkichidan yuqori (2021-yilda bu ko‘rsatkich 61% ga nisbatan 47% ni tashkil etgan). Biroq, tovar sanoatiga yo‘naltirilgan investitsiyalarni hisobga olmaganda, mintaqaning umumiy ko‘rsatkichi hanuzgacha jahon o‘rtacha ko‘rsatkichidan pastligicha qolmoqda (Abdimomunova va boshqalar, 2018), bu mintaqaga yetarlicha investitsiya qilinmaganligini ko‘rsatadi.

XXR mintaqaga qariyb 40 milliard dollar sarmoya kiritdi, bu esa Rossiyaning to‘g‘ridan-to‘g‘ri sarmoyasidan ikki barobar ko‘pdir. Xitoydan katta hajmdagi moliyaviy oqimlar mintaqada uchun yangi imkoniyatlar ochadi, shu bilan birga uzoq muddatli xavflarni ham keltirib chiqaradi. Markaziy Osiyo davlatlarining barqaror rivojlanishi tashqi moliyaviy resurslarni jalb qilishga mutanosib yondashish – mintaqada mamlakatlari o‘rtasida yaxshi qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlash va rivojlantirish hamda xalqaro tashkilotlar va taraqqiyot banklari tomonidan mintaqaviy dasturlarni amalga oshirish orqali bog‘liq bo‘ladi. Barqaror rivojlanishni ta‘minlash uchun tovar bo‘lmagan tarmoqlarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni jalb qilish va ichki jamg‘armalar salohiyatidan foydalanish zarur bo‘ladi.

Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi o'zaro savdoning umumiy tovar ayirboshlash hajmidagi salmog'i izchil ortib bormoqda va 2021-yil yakuniga ko'ra 9,9 foizni tashkil etdi. O'zbekiston 2017-yildan so'ng mintaqalararo tovar ayirboshlash hajmini rivojlantirish va oshirishga sezilarli turtki berdi. Markaziy Osiyo mamlakatlari savdosi asosan Qozog'iston bilan bog'liq bo'lib, mintaqadagi o'zaro savdo umumiy hajmining 80,9 foizini tashkil qiladi. Mintaqaviy savdoning rivojlanish sur'ati sarmoyaviy hamkorlikka ta'sir qiladi. Mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning ustuvor yo'nalishlari infratuzilmani rivojlantirish va sanoat kooperatsiyasi hisoblanadi. Mintaqalararo hamkorlik mintaqada sanoat ishlab chiqarishi va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga yordam beradi.

Erishilgan yutuqlarga qaramay, Markaziy Osiyo davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan qator tizimli muammolar mavjud. Qimmatli qog'ozlar narxining o'sishi bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy yuksalish davri mamlakatlar tomonidan to'liq foydalanilmadi. Tovar eksporti va mehnat muhojirlarining pul o'tkazmalari mintaqa iqtisodiyotida katta rol o'ynashda davom etmoqda. Boshqa muhim to'siqlar orasida institutsional muhitning sifati, mintaqaviy transport tarmoqlarining rivojlanmaganligi, suv-energetika kompleksidagi nomuvofiqlik, moliya sektori rivojlanishining past darajasi, ijtimoiy muammolar, makroiqtisodiy risklar va muvofiqlashtirishning etarli darajada emasligi kiradi. mintaqaviy savdo-iqtisodiy aloqalar. Tarkibiy rivojlanish cheklovlarini yengish Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun muammo hisoblanadi.

Bu omillar Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiyotining kelajakdagi rivojlanishi uchun jiddiy xavfga aylanishi mumkin. Samarali tranzit transport tizimlarini shakllantirmasdan turib, Markaziy Osiyoning dengizga chiqish imkoni bo'lmagan davlatlari bunday foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan mamlakatlar darajasidan o'rtacha 20 foizga (BMT, 2014) orqada qoladi va jahon bozoriga to'liq integratsiyalasha olmaydi. . Avtomobil va temir yo'l infratuzilmasini rivojlantirish va takomillashtirish, chegaradan o'tish tartiblarini uyg'unlashtirish va soddalashtirish zarur. Yana bir jiddiy xavf - bu suv resurslariga bosimning kuchayishi. Bu global muammo Markaziy Osiyo mintaqasi uchun ayniqsa xavflidir, chunki uning mamlakatlari ko'p jihatdan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga bog'liq, shuningdek, suv havzalarining qurishi va muzliklarning erishidan aziyat chekayotgan iqlim xavf-xatarlariga juda zaifdir.

Markaziy Osiyo mamlakatlari hamjihatlikda harakat qilsalar, rivojlanishning tarkibiy muammolarini yengish uchun ko'proq imkoniyatlarga ega bo'ladilar. Iqtisodiy faollikning faol o'sishi va mintaqa davlatlarining umumiy daryolar havzalari orqali bog'lanishi sharoitida energetika tizimiga yukning ortib borishi ularning suv-energetika sohasidagi hamkorligini shubhasiz qiladi. Transport infratuzilmasini

rivojlantirish va iqlim xavf-xatarlariga qarshi kurashish bo'yicha kelishilgan sa'y-harakatlar bundan kam emas.

Infratuzilma tarmoqlarini (transport, VEK) rivojlantirishda to'vsiqlarni bartaraf etish iqtisodiyotda unumdorlikni oshirish, qo'shni davlatlar bilan savdo-iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish, ishlab chiqarish va eksportni tovar diversifikatsiyasini yaxshilash imkonini beradi. Ishlab chiqarishning tovar tarkibining bir-birini to'ldirishini kengaytirish Markaziy Osiyo davlatlarining o'zaro manfaatli hamkorligini mustahkamlaydi va tashqi ta'sirlarga nisbatan zaiflikni kamaytiradi. Institutsional sharoitlarning yaxshilanishi mintaqa mamlakatlari iqtisodiyotidagi tarkibiy o'zgarishlarni tezlashtiradi.

Suv-energetika kompleksidagi hamkorlikning yetarli darajada emasligi yillik iqtisodiy zararga olib keladi. Amalga oshirilmagan foyda viloyatning qishloq xo'jaligidagi yalpi ichki mahsulotining 0,6 foizini, energetika kompleksidagi yalpi ichki mahsulotning 0,9 foizini tashkil etadi. Investitsion portfelning tuzilishi optimaldan uzoqdir, chunki u mintaqaviy manfaatlarni hisobga olmaydi. CA EECda jami investitsion takliflar 52,8 milliard dollarga baholanmoqda, bunda ishlab chiqarish segmentiga investitsiyalar ustunlik qiladi. Shu bilan birga, suv xo'jaligi infratuzilmasi o'zining ishlash muddatiga yetdi va yangilanishi va yangilanishi kerak. Markaziy Osiyo mamlakatlari boy energiya zaxiralariga va qayta tiklanadigan energiyadan foydalanish bo'yicha yuqori salohiyatga ega. Energetika loyihalarini amalga oshirish, jumladan, "yashil" energetika sohasida energiya balansini yaxshilash va kelajakda elektr energiyasi eksportiga o'tish imkonini beradi.

Markaziy Osiyoda transport infratuzilmasi jadal rivojlanib, aholining harakatchanligi ortib bormoqda. Ulkan muvaffaqiyatlar – temir yo'l va avtomobil yo'llari uzunligi ortib bormoqda, Kaspiy dengizida yangi dengiz portlari, aeroportlar, transport-logistika markazlari, chegara o'tish punktlari barpo etildi. So'nggi yillarda an'anaviy Xitoy-Qozog'iston-Rossiya-Yevropa Ittifoqi yo'nalishi bo'ylab ham, Transkaspiy xalqaro transport yo'nalishi bo'yicha ham konteyner tranziti hajmi tez sur'atlar bilan oshib bormoqda. Yangi temir yo'l yo'nalishlari va konteyner xizmatlari global ta'minot zanjirlariga yaxshiroq integratsiyalashish imkonini beradi. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida sezilarli yutuqlarga erishildi. Pandemiya gacha bo'lgan 2000–2019-yillarda aholining transport harakatchanligi uch baravardan ziyod oshdi.

Yevroosiyo transport tizimi Markaziy Osiyoning dengizga chiqish imkoniyati yo'q davlatlarini bir-biri bilan va tashqi savdo hamkorlari bilan bog'laydigan yechim bo'lishi kerak. Ramka allaqachon shakllantirilgan va endi uning alohida elementlari ishlab chiqilmoqda. Bu Markaziy Osiyodan o'tuvchi turli xalqaro transport yo'laklarini bog'lovchi yo'nalishlar tarmog'iga aylanadi va yangi konteyner xizmatlari va logistika zanjirlarini tashkil etish imkonini beradi. Bu barqaror va

xavfsiz transport-iqtisodiy aloqalarni o'rnatish, Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiyoti uchun transport xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi.

Mintaqa iqlim o'zgarishiga eng zaif hududlardan biri hisoblanadi. Oziq-ovqat ta'minoti, suv resurslari, energiya ta'minoti sohalari iqlim muammolariga ayniqsa sezgir, iqlim o'zgarishi mintaqa mamlakatlarida bioxilma-xillikni saqlash muammosini keltirib chiqaradi. Ekologik muammolar aholi turmush sharoitini yomonlashtiradi, iqtisodiyotning, birinchi navbatda, qishloq xo'jaligining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, mintaqaning investitsion va turistik jozibadorligini pasaytiradi. Mintaqa iqtisodiyotining yashil transformatsiyasi muhim ahamiyatga ega. Mintaqada kam uglerodli texnologiyalar va "yashil" loyihalar, jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya va resurslarni tejovchi texnologiyalar, suv-energetika kompleksini modernizatsiya qilish, melioratsiya loyihalari, cho'llanishga qarshi kurashish va o'rmonlarni qayta tiklashga investitsiyalar zarur.

Yangi geosiyosiy sharoitlarda mintaqa davlatlarining imkoniyatlari alohida ahamiyatga ega. Ochiqlik, o'zaro manfaatli hamkorlik va sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish siyosatiga amal qilish Markaziy Osiyo davlatlariga rivojlanishda sifat jihatidan yutuqga erishish imkonini beradi. Tashqi omillarga nisbatan zaiflikni kamaytirish ichki o'sish manbalarini kuchaytirish orqali mumkin. Mintaqa mamlakatlari to'rtta asosiy tarkibiy muammolarni yengib o'tishlari kerak - dengizga chiqish imkoniyati yo'qligi, resurslarga qaramlik va moliya sektorining rivojlanmaganligi, suv-energetika sektoridagi nomutanosiblik va iqlim o'zgarishi (E-rasmga qarang). Bu muammolarning yechimi viloyatning iqtisodiy salohiyatini to'liq ochib berish imkonini beradi. Jahon iqtisodiyotining paydo bo'layotgan imkoniyatlaridan foydalanish, global texnologiyalarni, xususan, raqamli va yashil texnologiyalarni jalb qilish va moslashtirish ham bir xil darajada muhimdir.

Strukturaviy muammolar asosan infratuzilmani rivojlantirish bilan bog'liq. Infratuzilma loyihalari katta kapital talab qiladi. Mamlakatlar mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish va yangi infratuzilmani yaratishi zarur va bunday sharoitda rivojlanishning integratsiya yo'li eng yaxshi yechim hisoblanadi. Geografik yaqinlik infratuzilmaviy integratsiyaga yordam beradi. Misol uchun, G'arbiy Afrikada umumiy elektr tarmog'iga ega bo'lish kichikroq mamlakatlarga miqyosdagi iqtisodlardan va yirik elektr tarmoqlarining xavf-xatarni kamaytiradigan afzalliklaridan foydalanish imkonini beradi (Devarajan, 2017). Jahon banki G'arbiy Afrikadagi mintaqaviy elektr energiyasi bozorining iqtisodiy foydasini ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish orqali yiliga 5-8 milliard dollarga baholaydi (Jahon banki, 2018).

Infratuzilmaning muvofiqlashtirilgan rivojlanishi samaralarni oshirish va xarajatlarni tejash imkonini beradi. Jahon banki Afrika infratuzilmasini rivojlantirish ko'rsatkichlariga asoslanib hisob-kitoblariga ko'ra, yo'llarga investitsiyalar

ishchilarni qishloq xo'jaligidan (past mahsuldor sanoat) ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasiga o'tkazishda sohaviy o'zgarishlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Yo'llar va elektr energiyasiga bir vaqtning o'zida investitsiyalar kiritilsa, samaralar 2,5 barobar ortadi (Herrera Dappe, Lebrand, 2021).

Markaziy Osiyo davlatlarining iqtisodiy integratsiyasini rivojlantirish uchun maqbul format YeOII hisoblanadi. YeOII da ishtirok etish mamlakatlarga yagona tartibga solish muhitini, mehnat, kapital, tovarlar va xizmatlarning keng umumiy bozoriga kirishni, o'zaro savdodagi to'siqlarni bartaraf etishni va sanoat kooperatsiyasini rivojlantirishni ta'minlaydi.

Markaziy Osiyoning dunyo iqtisodiy xaritasidagi strategik roli, ayniqsa, Rossiya va Xitoy uchun ortib boradi. Markaziy Osiyo keng Yevroosiyo makonidagi yirik iqtisodiy o'yinchilar bilan solishtirganda endi periferiya emas. Mintaqaning o'zgarishi ko'p jihatdan ichki sa'y-harakatlarga, xususiyl sarmoyaga, shuningdek, yirik ko'p tomonlama dasturlarni amalga oshirishga bog'liq. Mintaqa Katta Yevroosiyo makonida moliyaviy barqaror va jadal rivojlanib borayotgan bo'lishi mumkin - samarali mintaqaviy hamkorlik mexanizmlari, ichki va tashqi iste'molchilar uchun raqobatbardosh tovarlar va xizmatlar ishlab chiqaradigan milliy biznesning qiymat zanjirlarida faol ishtirok etishi. Markaziy Osiyoning gullab-yashnagan mintaqasi sifatida paydo bo'lishi qit'aning ushbu qismida boshqa nozik geosiyosiy muammolarni hal qilishga yordam beradi, xususan, Afg'onistonning qo'shni davlatlar bilan iqtisodiy munosabatlarga jalb etilishi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yevroosiyo rivojlanish banki 2018-2019 rasmiy hisobotlari
2. Vinokurov, E., Oxunboev, A., Babajanyan, V., Berdigulova, A., Zabojev, A., Kuznetsov, A., Malaxov, A., Pereboev, V., Usmonov, N., Fedorov, K., Xaritonchik, A. (2022) Markaziy Osiyo iqtisodiyoti: yangi qarash.
3. Hisobotlar va ish hujjatlari.
4. <https://eabr.org/analytics/special-reports>